

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ
В УПРАВЛІННІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ
РОЗВИТКОМ СИСТЕМ**

МОНОГРАФІЯ

*За загальною редакцією
доктора економічних наук
М. Х. Шершуна*

РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

**СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ В УПРАВЛІННІ
СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНИМ
РОЗВИТКОМ СИСТЕМ**

МОНОГРАФІЯ

*За загальною редакцією
доктора економічних наук
М. Х. Шершуна*

Рівне 2015

УДК 338.24
ББК 65.050
С 916

*Рекомендовано до друку Вченою радою
Рівненського державного гуманітарного університету
(протокол №10 від 28 травня 2015 р.)*

Рецензенти:

Ковальчук С.В., професор, доктор економічних наук, Хмельницький національний університет;

Ліпич Л.Г., професор, доктор економічних наук, Східноєвропейський національний університет;

Савіна Н.Б., професор, доктор економічних наук, Національний університет водного господарства та природокористування.

Сучасні тенденції в управлінні соціально-економічним розвитком систем:
С 916 Монографія / За заг. ред. М. Х. Шершуна. – Рівне: Волин. береги, 2015. – 196 с.
ISBN 978-966-416-399-3

В монографії дається характеристика основним напрямам, які розкривають теоретико-методологічні та прикладні аспекти механізмів розвитку ринкових відносин, управління розвитком системи природокористування та охороною довкілля, соціально-психологічне та інформаційно-аналітичне забезпечення розвитку систем. Запропоновано практичні рекомендації щодо формування механізмів управління системами природокористування, які дозволять здійснити якісні зміни у його структурі та діяльності на засадах сталого розвитку суспільства.

Монографія розрахована на науковців, керівників підприємств, викладачів вищих навчальних закладів, аспірантів, студентів економічних спеціальностей.

УДК 338.24
ББК 65.050

ISBN 978-966-416-399-3

© РДГУ, 2015
© "Волинські береги", 2015

АВТОРСЬКИЙ КОЛЕКТИВ

1. **Андрощук М.С.**, головний бухгалтер Рівненського державного гуманітарного університету.
2. **Березюк Т. П.**, аспірант Рівненського державного гуманітарного університету.
3. **Берташ Б.М.**, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
4. **Бобровський А.Л.**, канд. техн. наук, професор кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
5. **Богатирчук-Кривко С.К.**, канд. екон. наук.
6. **Вершинська О.Б.**, викладач кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
7. **Волошин В.С.**, канд. екон. наук, доцент кафедри економіки та маркетингу Рівненського інституту слов'янознавства КСУ.
8. **Дейнега І.О.**, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
9. **Дейнега О.В.**, канд. екон. наук, доцент, завідувач кафедри економіки та маркетингу Рівненського інституту слов'янознавства КСУ.
10. **Димченко Н.С.**, канд. психол. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
11. **Косолапова Е.В.**, канд. сільськогосп. наук, доцент, Національний університет водного господарства та природокористування.
12. **Марценюк В.В.**, викладач кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
13. **Машта Н.О.**, канд. техн. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
14. **Микитин Т.М.**, канд. техн. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
15. **Навроцький Р.Л.**, пошукач, Національний університет водного господарства та природокористування.
16. **Нікшич С.М.**, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
17. **Орлов О.Г.**, викладач кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
18. **Панасюк Ю.А.**, аспірант Національного університету водного господарства та природокористування.
19. **Пашніна А.О.**, викладач кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
20. **Рагузіна І.М.**, канд. тех. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського інституту слов'янознавства КСУ.
21. **Рибачук Т.Л.**, старший лаборант кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.
22. **Савченко О.Р.**, канд. екон. наук, доцент кафедри менеджменту Рівненського державного гуманітарного університету.

ЗМІСТ

ПЕРЕДМОВА	7
Розділ 1. СИСТЕМНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ РИНКОВИХ ВІДНОСИН	9
1.1. <i>Березюк Т. П.</i> Державне регулювання розвитку туризму в Україні	9
1.2. <i>Дейнега О.В.</i> Вплив нематеріальних компонентів товару на підвищення рівня його комерціалізації.....	14
1.3. <i>Дейнега І.О., Самборський І.О.</i> Цінові фактори впливу на ринкову поведінку споживача	19
1.4. <i>Машта Н.О.</i> Перспективи розвитку інституту уповноважених економічних операторів в Україні	24
1.5 <i>Орлов О.Г.</i> Інвестиційна політика розвитку регіону	28
1.6. <i>Трало І.М.</i> Механізми розвитку міжрегіональної економічної інтеграції та транскордонної конвергенції регіонів	32
1.7. <i>Шимко О.В.</i> Стан і перспективи розвитку споживчого ринку України...	39
1.8. <i>Щесюк С.В.</i> Особливості управління туристичним продуктом та його місце в розвитку територій.....	45
1.9. <i>Якубовська Н.В., Дейнега І.О., Сиротинський О.А.</i> Обґрунтування перспектив розвитку регіонального ринку картоплі.....	49
Розділ 2. УПРАВЛІННЯ РОЗВИТКОМ СИСТЕМИ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ ТА ОХОРОНОЮ ДОВКІЛЛЯ.....	59
2.1. <i>Рибачук Т.Л., Бобровський А.Л.</i> Принципи еколого-економічної оцінки діяльності підприємств	59
2.2. <i>Хижнякова Н.О.</i> Просторові аспекти управління розвитком системи природокористування.....	64
2.3. <i>Богатирчук-Кривко С.К., Берташ Б.М., Панасюк Ю.А.</i> Рациональне управління земельними ресурсами громад на засадах сталого розвитку	77
2.4. <i>Микитин Т.М.</i> Оцінювання перспектив розвитку біоенергетичного потенціалу Полісся	84
2.5. <i>Скрипчук П.М., Микитин Т.М., Скрипчук М.П., Фізик І.В.</i> Еколого-економічне обґрунтування перспектив розвитку ринку дизельного біопалива	88
2.6. <i>Хомич С. Ю.</i> Оцінювання перспектив розвитку вітчизняної альтернативної енергетики	98
2.7. <i>Сяська О.В.</i> Ринкові аспекти розвитку ефективних відносин у системі платного водокористування.....	103

Розділ 1

СИСТЕМНІ МЕХАНІЗМИ РОЗВИТКУ РИНКОВИХ ВІДНОСИН

1.1. Державне регулювання розвитку туризму в Україні

Туризм все більше набирає всіх ознак самостійної галузі національної економіки як соціально-економічне явище. Підтвердженням тому є те, що його суб'єктами виступають досить однорідні за призначенням і технологією створення та просування туристських послуг організації, що становлять туристичну інфраструктуру загалом. Крім того, слід зазначити те, що поступово вдосконалюється система управління туризмом, а також, незважаючи на те, що навіть в умовах воєнної агресії з боку Росії, в Україні створюється однорідний за цільовим призначенням продукт.

Саме державне регулювання визначає важливість розвитку туризму для національної і регіональної економіки. До основних законодавчих актів належать: Конституція України, Цивільний і Господарський кодекси, Закон України «Про внесення змін до закону України «Про туризм». Центральний орган індикативного планування та регулювання туризму України забезпечує єдиний підхід до планування туристичного бізнесу, сертифікації послуг, ліцензування діяльності підприємств і захисту прав споживачів туристичних послуг [35, с. 497].

Стан вітчизняного туристичного ринку свідчить про те, що розвиток туризму в Україні перебуває лише на початковій стадії. Збільшення потоків внутрішнього та в'їзного туризму нині уповільнюється через низку негативних факторів, до яких належать: недостатній розвиток туристичної інфраструктури; невдосконаленість нормативно-правової бази; як економічна, так і політична нестабільність у країні; обмеженість асортименту пропонованих послуг; недосконалість реклами українських туристичних зон відпочинку за кордоном; тотальна дезінформація, яку ведуть сьогодні російські ЗМІ, шляхом створення ілюзії повномасштабної війни.

Без підтримки держави зазначені проблеми складно вирішити. Тому на даному етапі до першочергових завдань державних органів управління в галузі туризму слід віднести створення ефективних умов для роботи туристичних організацій, підприємств та установ, що, у свою чергу, потребує розробки й впровадження стійких та стабільних методів і стандартів туристичного обслуговування; розвитку малого та середнього підприємництва в сфері туризму; підвищення ефективності використання рекреаційних ресурсів та об'єктів культурної спадщини; зміцнення матеріально-технічної бази туризму; вдосконалення законодавчої бази, необхідної для створення єдиного державного органу, який займався б питаннями сфери туризму в Україні.

Усе це має сприяти створенню конкурентоспроможного національного туристичного продукту, здатного максимально задовольнити туристичні

потреби вітчизняних та іноземних потенційних споживачів і забезпечити на цій основі ефективний розвиток регіонів України за умови збереження культурної спадщини.

Результати аналізу, що проведений Всесвітньою Туристичною організацією (ВТО), свідчать про те, що в більшості країн світу державна туристична політика провадиться безпосередньо через центральні органи виконавчої влади – національні туристичні організації, інші інститути, а також опосередковано – за допомогою правових важелів, підтримки туристичної інфраструктури і міжнародної політики. Туристична політика має характерні ознаки загальної політики держави. Водночас існують і деякі специфічні фактори, що впливають на її формування: природні умови країни, розвиненість транспортної індустрії, соціальні фактори, фактори, пов'язані зі створенням економічної основи для розвитку туризму, правові фактори, пов'язані із створенням і функціонуванням туристичного законодавства [26].

Ю. В. Алексеева пропонує розглядати державне регулювання туристичної галузі як сукупність форм і методів цілеспрямованого впливу органів державної влади на розвиток туристичної галузі і створення умов для ефективної співпраці органів державної влади, місцевого самоврядування та приватного сектора щодо розвитку туризму через різні механізми: адміністративні, організаційні, економічні, правові, екологічні тощо [50, с. 147].

Реалізація державної політики в галузі туризму здійснюється шляхом визначення і впровадження основних цілей державної політики в галузі туризму, пріоритетних напрямів розвитку туризму, визначення порядку класифікації та надання оцінки туристичних ресурсів України, їх використання та збереження, направлення бюджетних коштів на розробку і реалізацію програм розвитку туристичної сфери, визначення основ безпеки туризму, нормативного регулювання відносин у галузі туризму (туристичного, готельного, екскурсійного та інших видів обслуговування громадян), здійснення ліцензування в галузі туризму, видачі дозволів на право здійснення туристичного супроводу, встановлення системи статистичного обліку і звітності в галузі туризму та курортно-рекреаційного комплексу, організації і здійснення державного контролю за дотриманням законодавства в галузі туризму, стандартизації і сертифікації туристичних послуг, визначення кваліфікаційних вимог до посад фахівців туристичної діяльності, визначення пріоритетних напрямів і координації наукових досліджень та підготовки кадрів у галузі туризму, участі в розробці та реалізації міжнародних програм з розвитку туризму та іншими способами, визначеними законом держави.

Відповідно до ст. 6 Закону України «Про туризм», держава проголошує туризм одним з пріоритетних напрямів розвитку економіки та культури і створює умови для туристичної діяльності [19].

Туристична галузь в Україні розвивається під впливом низки політичних та економічних чинників, які обумовлені трансформаційними процесами, які протікають в країні. З одного боку, вони сприяли активному розвитку українського туристичного ринку й швидкому зростанню частки виїзного туризму, з іншого – економічна криза негативно вплинула на формування

туристичної галузі та її інфраструктури, відсутня впевненість у повноцінній реалізації стратегічних планів в туристичній сфері. Слабке усвідомлення необхідності інтеграційних процесів і їх організації не сприяє збільшенню туристичного потоку. Здолати вказані негативні тенденції і забезпечити Україні гідне місце на світовому ринку туристичних послуг дозволять об'єктивно оцінити значимість галузі в національній економіці, а також розробка і реалізація стратегії, що враховує світовий досвід розвитку туристичної сфери діяльності, що склалися у ній тенденції глобалізації і міжнародною інтеграції.

Концептуальні завдання державного регулювання туристичного бізнесу на сучасному етапі розвитку економіки полягають у:

- розробленні національної концепції туризму, в якій повинен бути встановлений рівний пріоритет внутрішнього туризму і послуг іноземним туристам; на внутрішньому ринку перевага повинна віддаватися масовим видам туризму для українських громадян, доступних широким прошаркам населення; при обґрунтуванні регіональної політики доцільно стимулювати активізацію пропозиції послуг культурного й історичного туризму;

- сприянні розвитку туризму, що забезпечує відтворення та охорону природних і культурних ресурсів країни;

- створенні умов для формування адресного туризму соціально незахищених верств населення;

- створенні можливостей для погодженого розвитку всіх численних елементів сектора туризму;

- оптимальному поєднанні політичних, економічних, екологічних і соціальних вигод від туризму і розподілу їх усередині суспільства, зводячи при цьому до мінімуму проблеми, пов'язані з туризмом;

- формуванні на національному рівні необхідних координувальних структур у сфері вивчення ринку; оцінюванні можливостей розміщення, вибору типів і ступеня розвитку визначних об'єктів, послуг і інфраструктури в туристичному секторі;

- досягненні інвестиційної привабливості туризму; забезпеченні орієнтирів для постійного контролю за ходом і напрямками розвитку туризму.

Інструментами реалізації державної політики галузевого розвитку повинні стати державні цільові програми, розроблювальні і реалізовані на регіональному та місцевому рівнях [43].

Результати аналізу, проведеного ВТО, свідчить, що в більшості країн світу державна туристична політика впроваджується безпосередньо через центральні органи виконавчої влади – національні туристичні організації, інші інститути, а також опосередковано за допомогою правових важелів, підтримки туристичної інфраструктури і міжнародної політики. Туристична політика має характерні риси загальної політики держави. Разом з тим існують і деякі специфічні фактори, що впливають на її формування: природні умови країни, розвиненість транспортної індустрії, соціальні фактори (умови життя людей, система відпусток), фактори, пов'язані зі створенням економічної основи для розвитку туризму (стабільні валютно-фінансові, зовнішньоекономічні відносини).

правові фактори, пов'язані із створенням і функціонуванням туристичного законодавства [55].

Регулювання розвитку туристичної індустрії на державному рівні необхідне з метою:

- збільшення валового національного доходу від рекреаційно-туристичної діяльності;

- захисту споживача туристичних послуг;
- організації рекреаційно-туристичної діяльності у цивілізованих рамках;
- збереження й охорони рекреаційно-туристичних ресурсів.

Для успішного розвитку туризму, що впливає не тільки на темпи економічного розвитку країни, а й на її міжнародний імідж, держава бере на себе низку додаткових функцій, зокрема з просування на міжнародних ринках країни. Як туристичного напрямку, розробки національної туристичної політики, спрямованої на розширення та й відновлення туристичної пропозиції. В завдання держави входить також вирішення характерної для туризму проблеми сезонності, яку не в змозі перебороти самотійно багато учасників туристичної діяльності, і демократизації відпочинку [35, с. 503].

Для того, щоб туристична індустрія України як в цілому в державі, так і в окремих регіонах зайняла чільне місце в економічному зростанні, необхідно вирішити на державному рівні ряд таких першочергових завдань:

- створити службу обліку й охорони туристичних ресурсів;
- створити службу оцінювання попиту та реклами;
- розробити програми розвитку індустрії туризму кожної області та планів капітального будівництва й інвестування;
- вирішити питання підготовки туристичних кадрів (курси, технікуми, коледжі, інститути, університети) та управління підприємствами готельного господарства, харчування, виробництва;
- скоординувати роботу туристичних організацій із транспортними агентствами, культурними установами;
- підприємства індустрії туризму повинні відраховувати частину прибутку в місцеві бюджети на формування інфраструктури та благоустрою району;
- провести оцінку економічної ефективності туризму та рекреаційну оцінку територій;
- визначити найсприятливіші для розвитку туризму і лікування території;
- розробити класифікацію місць відпочинку за ступенем значущості природними умовами, функціональними ознаками;

- розробити методи обґрунтування норм одночасного навантаження на різні природні комплекси [38].

Таким чином, туристична політика є системою соціально-економічних, правових, зовнішньополітичних, культурних та інших методів, що спрямовуються на використання урядами, державними та приватними підприємствами, установами, відповідальними за туристичну діяльність, з метою регулювання та координації туристичної галузі та створення умов для її подальшого розвитку.

Різноманітність досліджень питань туристичної галузі підтверджує складність, актуальність та неоднозначність цієї теми. Однак слід зазначити, що ціла низка аспектів державного регулювання розвитку туризму в Україні ще не має адекватного й всебічного відображення в науковій літературі: це, зокрема роль, функції та повноваження держави в галузі туризму, механізми соціалізації туризму, роль територіальних громад у галузі туризму тощо. Сьогодні надзвичайно актуальним є також питання наукового обґрунтування місця та ролі туристичної сфери в системі соціально-економічних пріоритетів регіонального і місцевого розвитку, розробки методології оцінки ефективності освоєння туристичного потенціалу, вироблення теоретичних основ формування регіональної туристичної політики та механізмів її практичної реалізації. Інакше кажучи, необхідна розробка методології формування та механізму реалізації туристичної політики на національному, регіональному та місцевому рівнях [55].

Незважаючи на негативні явища, які відбуваються як в економічній, так і суспільній сфері життя, туристична індустрія є такою, що постійно нарощує обсяги виробництва туристичного продукту. За статистичними даними, результати діяльності туристичної сфери в останні роки можна вважати такими, що свідчать про розвиток цієї сфери та набуття нею позитивних тенденцій [7]. Туризм, як і інші складові економіки України, потребує пільгової підтримки для вдалого та стабільного функціонування. Але на сучасному етапі розвитку, коли держава відчуває гостру нестачу коштів, необхідних для подолання кризових явищ, впровадження саме таких пільг несхвально приймається податковими та фінансовими установами держави

Слід зазначити і про те, що деякі політико-управлінські аспекти теорії та практики державного регулювання в галузі туризму потребують подальшого висвітлення в науковій літературі. А саме, йдеться про особливості просування національного туристичного продукту на світовий ринок, способи залучення іноземних інвестицій у туристичну сферу діяльності України тощо.

Туристична галузь, враховуючи її значний вплив на економічний та соціальний розвиток країни, розгалуженість господарських зв'язків, потребує регулювання та підтримки з боку держави. Вимагають вирішення нові завдання, пов'язані з потребою в своєчасному реагуванні держави на вагомій зміні як зовнішнього, так і внутрішнього середовища функціонування організацій туристичної індустрії і перехід до ринкових відносин, жорстка конкуренція у туристичній галузі. Зазначені характеристики в цілому становлять важливу суспільно-організаційну проблему, і саме необхідність вирішення цих завдань більшою мірою залежить від недостатньої кількості сучасного методичного забезпечення.